

# STENOGRAFSKE BELEŠKE SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 7

BEOGRAD 1938 GODINE

KNJIGA I

VIII REDOVNI SASTANAK

## SENATA KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 16 MARTA 1938 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO:

Pretsednik

DR. ŽELIMIR MAŽURANIĆ

Sekretar

KAMENKO BOŽIĆ

Prisutni su g. g. Ministri: Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova **dr. Milan M. Stojadinović**, Ministar unutrašnjih poslova **dr. Anton Korošec**, Ministar saobraćaja **dr. Mehmed Spaho**, Ministar pravde **Milan Simonović**, Ministar poljoprivrede **Svetozar Stanković**, Ministar finansija **Dušan Letica**, Ministar bez portfelja **dr. Niko Novaković**.

Početak u 16.50 časova

### SADRŽAJ:

1. — Čitanje i usvojenje zapisnika VII redovnog sastanka;

2. — Saopštenje o upućivanju na rad Senatu od strane Narodne skupštine predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansiskog zakona za 1938/39 godinu;

3. — Odgovor Predsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova **dr. Milana M. Stojadinovića** na upit senatora **dr. Budislava Grgura Andelinovića**.

**Govornici:** Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova **dr. Milan M. Stojadinović** (dva puta), **dr. Budislav G. Andelinović**.

**Dnevni red:** Pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o osnivanju novih okružnih i sreskih sudova.

**Govornici:** Izvestilac **Miloš Cukavac**, Ministar pravde **Milan Simonović** (2 puta) i **dr. Josip Nemeč**.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Gospodo senatori, otvaram VIII redovni sastanak Senata i molim g. sekretara da pročita zapisnik VII redovnog sastanka.

**Sekretar Kamenko Božić** pročita zapisnik VII redovnog sastanka.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Gospodo, ima li ko da stavi primedbu na ovaj zapisnik? (Nema). Primedbe nema, zapisnik se overava.

Gospodo senatori, pre prelaza na dnevni red imam da vam saopštim, da je stigao predlog budžeta državnih rashoda i prihoda, sa predlogom Finansiskog zakona za budžetsku 1938/39 godinu, upućen Senatu na rad od strane Narodne skupštine. Molim g. sekretara, da učini saopštenje o tom.

**Sekretar Kamenko Božić** (saopštava): Gospodin Predsednik Narodne skupštine dostavio je Senatu na rad, saobrazno § 64 Ustava, predlog budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansiskog zakona za 1938/39 godinu, u redakciji kako ga je Narodna skupština usvojila.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Gospodo senatori, predlog državnog budžeta sa predlogom Finansiskog zakona uputićemo Finansiskom odboru. Slobodan sam predložiti vam, da odredimo Finansiskom odboru rok, da najdalje do 20 marta izjutra prouči budžet i o njemu podnese izveštaj Senatu. Primali Senat ovaj moj predlog? (Pljesak na desnici. — Prima. — Uzvici na levlci: Kratak je to rok! — **Dr. Albert Kramer:** To nije ozbiljno!)

Objavljujem da je Senat većinom glasova primio ovaj moj predlog.

Gospodo senatori, pre prelaza na dnevni red želi Gospodin Predsednik vlade da odgovori na pitanje g. senatora **dr. Andelinovića** o prisajedinjenju Austrije Nemačkom Rajhu. Reč ima Gospodin Predsednik vlade. (Pljesak na desnici.)

**Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan Stojadinović:** Gospodo se-

natori, g. senator dr. Andelinović uputio mi je jedno kratko pitanje povodom prisajedinjenja Austrije Nemačkom Rajhu. U tom pitanju stoji ovo:

„Nemački Rajh prisajedinio je via facti dosadašnju Republiku Austriju. Plebiscit, koji se ima održati 10 aprila o. g. imao bi da sankcionira faktično stanje.

Ne ulazeći u pitanje povrede međunarodnih ugovora, za Jugoslaviju je ovim faktom stvoreno stanje od istorijske važnosti. Na granicama naše domovine formira se velika nemačka država od 75 miliona stanovnika. Ne ulazim u pitanje neocenjivih posledica političke, vojničke i ekonomske važnosti, koje iz tog čina nastaju za naš narod i našu državu. Rezervišem se da o tom govorim pri raspravi o budžetu Ministarstva inostranih poslova. Konstatiram samo činjenice i tražim razjašnjenje i jasan stav Kraljevske Jugoslovenske vlade.

Granice velike Nemačke su na Karavankama i Dravi. Totalitarne države, koje ne pripadaju Ligi Naroda potpuno su nas otklele od zapadne Evrope. Sve su to činjenice koje imperativno nalažu duhovnu saradnju cijeloga naroda, da u ovim po svoju budućnost vrlo važnim momentima ne samo zauzme svoj stav nego i ocrta glavne konture svoje buduće spoljne politike.

Ali, prije svega, prije svake odluke, nužno je da je narodu i zainteresovanim faktorima u narodu poznat stav Kraljevske vlade i njeno gledanje na stvar.“

Zatim g. senator postavlja mi četiri sledeća pitanja:

„1) Je li Kraljevska vlada bila obavještena o ovom aktu Nemačkoga Rajha, specijalno je li bio obavješten Gospodin Pretsednik Vlade prigodom svoje posjete Fireru i Kancelaru Rajha g. Hitleru?“

Gospodo senatori, na ovo prvo pitanje čast mi je odgovoriti ovo:

U razgovorima, koje sam imao sa vodećim ličnostima Nemačkoga Rajha, dobio sam utisak, da će budućnost razvoja odnosa između Austrije i Rajha na prvom mestu zavisiti od lojalne primene od strane Austrije nemačko-austrijskoga sporazuma zaključenog 11 jula 1936 god.

Drugo pitanje koje mi je postavio g. senator glasi ovako:

„G. Kancelar bivše Austrije, u svojstvu šefa vlade, a u prisustvu Firera i Kancelara Nemačkog Rajha g. Hitlera, izjavljuje, da za Austriju kao sastavni deo nemačkog naroda ne vrijede više ugovori o miru. Međutim je Firer i Kancelar Nemačkog Rajha g. Hitler smatrao potrebitim, da naročitim pismom na Dučea i Pretsednika Ministarskog saveta Kraljevine Italije g. Musolinija izjavi: da su granice na Breneru prema Italiji nepovredive. Uzevši u obzir, da se je pri zadnjim demonstracijama u Grazu klicalo „Nemačkom Mariboru“, smatram potrebitim da nam Ministar inostranih poslova Kraljevine Jugoslavije kaže: „je li on, obzirom na jugoslovenske granice, primio izjavu službenih pretstavnika Nemačkog Rajha u istom pravcu i istom duhu?“

Na ovo pitanje g. senatora Andelinovića, čast mi je odgovoriti sledeće: Pre anšlusa vođa Rajha, Njegova Ekselencija Hitler naročito mi je podvukao želju i interes Nemačke, da postoji jedna jaka i snažna Jugoslavija (Burno odobravanje na desnici). Isto tako i posle anšlusa nama je od strane zvaničnih pretstavnika Nemačkog Rajha potvrđen princip

apsolutne nepovredivosti jugoslovenske granice prema Nemačkoj (Burno odobravanje na desnici).

Treće pitanje g. senatora Andelinovića glasi ovako: „je li mu poznato, da je pri izvršavanju ugovora o miru za sporno područje između Austrije i Jugoslavije u Koruškoj bio određen plebiscit? Plebiscit je svršio sa vrlo malom razlikom u korist Austrije, jer se je glasovalo za Austriju ili za Jugoslaviju. Kakove garancije dobiva naša Vlada odnosno spornog teritorija i našeg stanovništva u nekadašnjem spornom području, koji bi sada, protiv svih specijalnih utanačenja između biv. Austrije i Jugoslavije, prigodom plebiscita imao pripasti Nemačkom Rajhu?“

Na ovo pitanje čast mi je odgovoriti sledeće: Najbolje garancije za Jugoslovane u Koruškoj naša Vlada misli da će moći da nađe u postojećim prijateljskim odnosima između Nemačke i naše države. (Burno odobravanje na desnici). Sva pitanja koja se pojave, verujem, da će se moći da reše na prijateljski način.

Najzad, gospodo, četvrto pitanje glasi ovako: „Firer i Kancelar Nemačkog Rajha nedavno u svom govoru izjavio je, da Nemački Rajh ima historijsku dužnost da se interesuje za život 10 miliona Nemaca koji žive van Rajha. Pod tim su se razumevali Nemci u Austriji i Čehoslovačkoj. Zadnjim aktom prisajedinjenja Austrije Nemačkoj pitanje Nemaca u Austriji je rešeno; jedan deo programa g. Hitlera je izvršen. — Pitam g. Ministra inostranih poslova: koje garancije ima da Nemački Rajh neće dirati u granice naše saveznice Čehoslovačke Republike i kakav stav u tom slučaju zauzmiće vlada Kraljevine Jugoslavije?“

Na ovo četvrto pitanje čast mi je odgovoriti sledeće:

Odnosno Čehoslovačke Republike imam izveštaj, da je ovih dana Nemačka dala potrebne izjave, koje su delovale veoma umirujuće i povoljno na čehoslovačku vladu. Što se pak tiče naših obaveza u pogledu Čehoslovačke Republike, one su precizno utvrđene međusobnim obavezama u okviru Male Antante, a koje će obaveze naša Vlada respektovati.

Ja se nadam da će kolega g. senator Andelinović biti zadovoljan ovim mojim odgovorom. (Burno odobravanje na desnici).

*Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:* Reč imade g. senator Andelinović, da se izjasni, u smislu Poslovnika, da li je zadovoljan sa odgovorom.

*Dr. Grga Andelinović:* Bezuslovno je velik historički akt ne samo za Jugoslaviju nego i za čitavu Evropu fakat aneksije Austrije Nemačkoj. Kao što rekoh, neću da ulazim u pitanje jesu li time povredeni mirovni ugovori i kako. Znam da će mi se kazati, da ako je iko bio interesovan na povredi mirovnih ugovora, bile su u prvom redu interesovane velike sile: Italija, koja je najviše angažovana, zatim Francuska i Engleska. Ali, gospodo, interesovani smo i mi! U prvom smo redu interesovani mi, male države, ako smem tako da kažem, vizavi velikih država koje su postojale i razvijale se i pre svetskih mirovnih ugovora; interesovani smo mi, čija se pravna podloga, tako da kažem, naša egzistencija, bazira na tim ugovorima. Ali, gospodo, prije ovoga, prije same aneksije, postojao je život naroda i postojali su odnosi među velikim i malim narodima. Nije ovaj akt aneksije došao nepripravno, nije on došao nenadano jednim nepromišljenim aktom jednog

političkog vođe ili jednog velikog naroda, (dr. Lujo Vojnović: To nije aneksija, nego ujedinjenje!) Gospodine grofe, ja ću Vam odgovoriti da su se ovakva ujedinjenja, kao što je ovo, u celoj istoriji zvala osvojenja.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Izvolite, gospodine senatore, nastaviti.

**Dr. Grga Andelinović (nastavlja):** Gospodo senatori, svakako ta aneksija ili to oslobođenje, kao što ga je nazvao Firer Hitler, nije nastalo jednim nepromišljenim, nenadanim aktom jedne velike ličnosti, već je to posledica jednog sistematskog rada koji traje nekoliko godina. Gospodin Gebels već je 1935 god. ocrtao, tako da kažem, cijeli postupak koji može i mora slijediti u slučaju kad dođe do toga akta. On je još 1935 god. predvideo sukob i celi postupak kako će do toga doći i kako će on završiti, a to znači da je čitava akcija bila pripremljena i to vrlo pametno, smišljeno i trezveno pripremljena.

Ali, gospodo, svakako akt aneksije, svakako onaj momenat kad je Firer proglasio taj istorički veliki čin aneksije nemačke „Ostmarke“ velikom nemačkom carstvu, samo je završetak jedne velike istoričke radnje, koja traje decenijama! U toj istoričkoj radnji — koju ću opisati drugi put, — jer je ona važna za nas — mi smo igrali jednu veliku ulogu. Cela naime politika mira, cela politika mirovnih ugovora počivala je na nekim temeljnim principima, koji, kada su se rušili i srušili, moglo se tek onda pristupiti tome činu. Ali cela posleratna politika u Evropi, na kojoj se osnivala i naša politika pre dolaska g. Stojadinovića na vladu, bila je osnovana na velikim principima Lige naroda, kolektivnih ugovora i saveza.

Ja neću da govorim ovde sada o Ligi naroda koja, iako je uzdrmana, nije srušena i ostaje jedan veliki instrumenat, u prvom redu za male narode i narode koji hoće postojeći poredak; i ako je Liga naroda uzdrmana, ona nije porušena, nego je ostala kao veliki instrumenat mira, reda i rada.

Ja ću o Ligi naroda i o sistemu kolektivnih ugovora govoriti drugi put, a sada samo napominjem da su naši odnošaji prema velikim silama, koji su se bazirali na ta tri principa, politikom Kr. vlade sistematski već tri godine rušeni i obarani.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Molim Vas, gospodine senatore, da se držite okvira Vašeg odgovora, jer je pet minuta već prošlo.

**Dr. Grga Andelinović:** Ako je pet minuta već prošlo, onda nema smisla ni da produžavam.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Izvolite nesmetano nastaviti, ali se izvolite držati strogo okvira odgovora i predmeta.

**Dr. Grga Andelinović (nastavlja):** Gospodo, treći glavni faktor ove politike koja je dovela do ovoga čina — a ja ga neću sada kvalifikovati, jer je to činjenica — bili su savezi: Mala antanta i Balkanski sporazum, a u prvom redu Mala antanta. Gospodo, odgovarajući na zadnju tačku g. dr. Stojadinović je vrlo lepim rečima, vrlo spretnim rečima ubio celu snagu Male antante. On je taj instrumenat mira, taj veliki kolektivni ugovor u granicama Lige naroda, koji je imao tendenciju da se razvija u jedan faktor mira, u politički faktor u celom Podunavskom basenu, srozao, tako reći snizio na čuvanje Trijanonskog ugovora i na naše odnose prema Mađarskoj. Ja znam da je to

u duhu slova... (*Pretsednik vlade dr. Milan Stojadinović:* Tako stoji napisano)... ali nije u duhu svega onoga radi čega je stvorena Mala antanta i gde je bilo predviđeno, da će biti savršeni i viši instrumenat mira.

Gospodo, ta tri velika piona ove politike mi smo napustili. Sistematski ove tri godine rušili smo ugled Lige naroda, priznavajući faktak koja Liga naroda ne priznaje. Srušili smo principe kolektivnih ugovora, stvarajući van okvira Lige naroda mirovne ugovore i rušili saveze koji su bili u okviru Lige naroda, podri-  
vajući postojeće stanje

Gospodo, ja odlučno odbijam da je Mala antanta u svome konačnom stavu bila samo radi Mađarske i radi Trijanonskog ugovora. Gospodo, stvoren je jedan poseban instrumenat, Savet male antante, u toj Maloj antanti, koji je imao u svima pitanjima, koja se tiču Podunavskog bazena, zajednički istup. Prešlo se preko svega toga i sada se je reklo: Mi smo tri države da se čuvamo od Mađarske, koja je i sama ovim aktom ugrožena! Sem toga doživeli smo dva velika udarca u Balkanskom Savezu. Najpre poseban stav Grčke koja se izdvojila i odrekla svih obaveza, i kasnije sa Turskom stvorila poseban sporazum, stvarajući poseban savezni ugovor, ne pitajući i bez znanja Jugoslavije.

Rušeći ta tri temeljna principa, na kojima se osniva politika koja je branila postojeće stanje, naravno da onda vrlo lako možemo da kažemo, da je ovaj akt došao nezavisno od nas. Kada smo srušili sve brane, onda je logično stanje i posledica toga, da je akt aneksije nastupio.

Gospodo, ja prelazim preko pitanja krivnje i odgovornosti, jer ako se shvati da je to svršena stvar, onda nema krivnje i odgovornosti. Ali, ja konstatujem kako sada stvari stoje.

Gospodo, možemo da se radujemo da je 70 miliona novih prijatelja na našoj granici. Ja se takođe radujem tome; ali žalim što ih nema još 70 miliona, jer bi tada bili još zadovoljniji... Ja konstatujem samo fakat: da Jugoslaviju rastavljaju dve velike totalitarne države, Italija i Nemačka, — nije pitanje ko je kriv što je do toga došlo, ali ja samo konstatujem taj fakat, — da Jugoslaviju te dve velike države rastavljaju od Zapadne Evrope i da imamo Nemačku, koja brevi manu anektira jednu državu, koja je bila članica Lige Naroda.

Da, gospodo, po programu „Mein Kampf“ prvi deo posla je gotov i mi ne možemo zaniijekati da ceo nemački narod nema i još većih viših planova, nego što mi zamišljamo. To on ne taj.

Ja, gospodo, nisam pre deset minuta znao da će mi G. Predsednik vlade odgovoriti na ovo pitanje, pa u tome dobijam u ruke „Vreme“ i u njemu gledam kartu novoga Rajha; ona je u crno naznačena, a oko nje su naznačene države i krajevi koji su polunemački. Cela naša saveznica Čehoslovačka označena je kao polunemačka država. (*Pretsednik Ministar-skov saveta i Ministar inostranih poslova dr. Stojadinović:* Ne stoji tako.) Molim Vas, označen je prostor u kome žive Nemci pomešani sa drugim narodima. Gospodo, Nemački Rajh i nemački narod, — može da se debatira o tome, je li imao pravo ili ne na aneksiju „Ostmarke“ — ali jasno je, da on ima tendenciju da stavi tri i po miliona sudetskih Nemaca u okvir svoje spoljne i ekonomske politike i podredi svom uplivu Čehoslovačku državu. Jasno je, da on ima svoju tendenciju prema Baltiku, prema Ukra-

jini i Beloj Rusiji. Jasno je, da on preko Pešte i Rumunske ima svoju tendenciju ka Crnome Moru. Ja ne optužujem nikoga, nego konstatujem fakta. Nemački narod je jedan veliki narod od 75 miliona. Njegova ekspanzivna snaga dopire do Crnoga Mora, Baltika i Jadranskog Mora. To je jedan naš sused, koji je ovoga momenta došao na Karavanke i na Dravu. To je faktičko stanje stvari.

Sa druge strane, gospodo, imamo veliku Italiju, koja ima svoje pozicije na Balkanu, koja stvara svoje pozicije na Pirinejskom Poluostrvu i koja je veliki faktor na Sredozemnom Moru. Između te dve države, gospodo, kojim putem mi idemo? Mi postajemo sporno područje italijanske i nemačke politike, postajemo eksploataciono područje nemačkog i italijanskog kapitala. Mi ostajemo osamljeni i naše veze, ma koliko se gospodin Ministar hvalio, nisu nikakove. Veze sa Malom Antantom postoje samo protiv Mađarske. Balkanski sporazum postoji samo protiv Bugarske. Sa Francuskom smo potpuno ohladili, sa Engleskom imamo vezu lepih kurtoaznih odnosa. Rusija za nas ne postoji. Gospodo, mi nemamo neprijatelja, ali mi nemamo ni prijatelja! Ali ja tvrdim, da je ekspanzivna snaga velikih naroda koji su na našoj granici, sama po sebi neprijatelj za jedan mali narod.

To su fakta. To je naš položaj. I onda sa pravom mogu da kruže i tatarske vesti — ja ih tako nazivam — kao što je ona koju sam sinoć čuo na radiu Moskva koji kaže, da je Italija imala svojih interesa da za tako kratko vreme i tako brzo prizna ovaj fakt, ovaj „fait accompli“ Nemačke. Gospodo, i Italija je ugrožena. Ali, gospodo, to su vesti radio Moskve, za koje ja ne preuzimam odgovornost, ali koje objavljuju jednu lažnu fantastičnu vest: da je Italiji priznat Londonski ugovor, da je Italiji za svaku eventualnost priznato specijalno pravo na Jadranskom Moru i Balkanu. Ja ne verujem u to, ali se pitam, kako to da je Italija tako brzo priznala tu gotovu činjenicu bez ikakvog interesa, kada mi poznajemo italijanski „sacro egoismo“?! Gospodo, i to su činjenice, koje moramo uzeti u obzir kad promatramo ovo pitanje.

A sada specijalno par reči na odgovor ovog što je govorio g. Pretsednik Ministarskog saveta. On mi odgovara da je stekao svoj „utisak“ kada je bio u Nemačkoj. Biće to u ono doba, kada se je slavilo vreme kada su naše čete, srpske i hrvatske, pod cesarskim zastavama vojevale za veličinu Nemačkog Rajha, ili možda kada su Raci služili pred dvorom nemačkog cesara. Gospodo, stekao je uverenje (*Pretsednik vlade dr. Milan Stojadinović*: Citirajte verno, to je falsifikat! — Glasovi: To je neozbiljno!) To je vrlo ozbiljno. Dalje je pisalo „Vreme“, da je gosp. Pretsednik kazao i to, da su Nemci služili pred dvorom Cara Dušana! (*Pretsednik vlade dr. Milan Stojadinović*: Onda smo kvit!) Drugo je kada govori predstavnik jedne države koja nema nego 20 godina svoga opstanka i koja ima da zahvali Društvu naroda i mirovnim ugovorima što je postala... (Žagor).

*Pretsednik dr. Želimir Mažuranić*: Gospodine senatore, izvolite nastaviti.

*Dr. Grga Andelinović* (nastavlja):... koja ima da zahvali i velikim saveznicima i to Francuskoj i Engleskoj i Americi,... *Pretsednik vlade dr. Milan Stojadinović*: I Italiji. I Italiji. Ali niste rekli da smo

služili pred dvorom Sardinskog kralja, nego nemačkog cesara.

Gospodin Pretsednik vlade rekao je da je stekao utisak. Ja moram da verujem tom njegovom utisku i prelazim preko toga. Ja se nadam da je on o tim svojim utiscima obavestio svoje dobre saveznike u Bukureštu i Pragu.

Gospodin Pretsednik vlade odgovorio je takode i na moje pitanje o mirovnim ugovorima, da mu je voda i kancelar Nemačkog Rajha g. Hitler rekao, da on želi veliku Jugoslaviju. Mogućno je da je i želi. Gospodo, pre tri godine, 1934 godine, g. Mussolini držao je veliki govor u kome je tako bombastičnim rečima i pozivajući se na snagu italijanske imperije, koja nije mala, garantovao slobodu i nezavisnost Austrije. Tri godine posle toga Austrije nije bilo. Ona je potčinjena. Same činjenice govore. Činjenice su najveća garancija, a činjenice vojuju protiv nas.

Treći odgovor je o Koruškoj. Ja se radujem i prvi ću biti koji ću priznati Gospodinu Pretsedniku ako isposluje neki određeni položaj naših manjina u Istočnoj Koruškoj. Ja samo konstatujem fakt, da je na plebiscitu u Istočnoj Koruškoj Austrija dobila, koliko se sećam, samo sa nekih 1000 glasova više. Ja sam uveren da se glasalo između Nemačke i Jugoslavije, da bi se Koruška dobila. Ali, gospodo, to je bilo obračunavanje između Austrije i Jugoslavije. Gospodo, konstatujem dalje, da je prvi akt ravnopravnosti u Koruškoj bio taj, da su vode koruških Slovenaca pohapšeni. Molim g. Smodeja da mi potvrdi to. (*Ministar unutrašnjih poslova dr. Anton Korošec*: Jeste, samo jedan! — *Pretsednik Ministarskog saveta dr. Milan Stojadinović*: Samo jedan!) Više je bilo, jel'te g. Smodeju, potvrdite! — (Žagor). Eto, demantuje Vas g. Smodej, sekretar Vaše stranke.

Dalje, gospodo, ja imam duboko uverenje da će se sa Slovencima u Koruškoj i sa Hrvatima u Burgenlandu, koji bi takode imao da pripadne Mađarskoj, jer je bio mađarski, postupati onako kako se sa Lužičkim Srbima postupa u Nemačkom Rajhu.

Gospodo, još jedna stvar. O Čehoslovačkoj Republici odgovorio mi je g. Pretsednik onako, kako sam ja očekivao. On mi je odgovorio tako, da će taj njegov odgovor u Berlinu biti vrlo debelim slovima štampan. (Veliki žagor.)

*Pretsednik dr. Želimir Mažuranić*: Gospodine senatore, izvolite nastaviti.

*Dr. Grga Andelinović* (nastavlja): Evo sada ću da dovršim. Gospodo, taj će njegov govor biti štampan debelim slovima, jer je izrično rekao da mi nemamo nikakvih drugih obaveza prema Čehoslovačkoj, nego onih koje proizlaze iz slova ugovora.

Slovo ugovora je jasno: ugovor je sklopljen za cdbranu Trijanonskog ugovora, ergo prema Mađarskoj. Prema tome ako g. Hitler jednoga momenta — dozvolite mi da povučem konzekvencu, meni je vrlo žao ali moram to da učinim — ako g. Hitler na isti način kao što je postupio prema Austriji postupi i prema Čehoslovačkoj, Jugoslavija se dezinteresira. Je li to jasno? To je Mala antanta, to je konzekvenca i rezultanta svega onoga što je nama iz 9 oktobra 1934 godine ostalo, kada smo mogli, oslanjajući se na svoj mač, na ugovore i prijateljstva, da gledamo čvrsto u oči celome svetu. Ja mislim da se ovim rečima prelaze granice mogućnosti. Gospodo, ja samo konstatujem, posle ovog odgovora, da Mala antanta ne postoji.

To su činjenice. Na završetku svoga govora imam još samo to da kažem, da žalim što Vlada sama nije ovo pitanje iznela. Engleska vlada obustavlja svoj vikend, razgovara i drži većanja. Mi držimo zabavu omladine JRZ. Gospodin Pretsednik, nije mi samo jasno, je li taj dan nekoliko sati plesao na zabavi JRZ, ili je, kao što »Vreme« kaže, čekao na radiju da čuje vesti. (Jedan glas: To je neozbiljno!) To je neozbiljno i lakoumno što ti govoriš.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Ja Vas opominjem na red. (*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* To je sramota! Bivši ministar na strani pa tako govori!)

**Dr. Grga Anđelinović:** Govorim, kad ima ovde tako neozbiljnih ljudi kao što ste Vi!

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Kažnjavam Vas zapisanom opomenom. Izvolite svršiti.

**Dr. Grga Anđelinović:** Primam opomenu. (Jedan glas: To je neozbiljno da se tako govori sa toga mesta). Neozbiljno je što ste Vi uopšte došli. (Isti glas: A što ste Vi došli?)

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Izvolite završiti, jer je vreme proteklo!

**Dr. Grga Anđelinović:** Evo odmah ću završiti, ali šta ću, ovo je takav istorijski momenat da ne mogu da ga mimoidem. Upozorite gospodu da shvate taj momenat.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Izvolite svršiti.

**Dr. Grga Anđelinović:** Kada se umire gospoda, u punom miru hoću da govorim. (*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* Ovako neozbiljno bolje da ne govoriš.)

Ova su gospoda naučila da slušaju, a ja se ne bojim nikoga i nemam ništa da slušam.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Po drugi put Vas opominjem.

(*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* Nedam da se tako neozbiljno govori o jednom najvažnijem pitanju! To ne dam!)

**Dr. Grga Anđelinović:** Ti u četiri oka sigurno drukčije govoriš! Znaš da je to zlo i u četiri oka to ćeš priznati, a sad ne smeš da kažeš.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Izvolite završiti, gospodine senatore.

(*Ministar saobraćaja dr. Mehmed Spaho:* Ja imam kuraži, da sve otvoreno kažem, ali ne dam da se tako neozbiljno govori o tako važnim pitanjima!)

**Dr. Grga Anđelinović:** Ti imaš samo kuraži da štitiš svoje ljude u Bosni!

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Izvolite završiti, gospodine senatore.

**Dr. Grga Anđelinović:** Neka gospodin Ministar čuti, pa ću završiti!

Gospodo, smatram, da se je vrlo lakoumno i vrlo neozbiljno postupalo u čitavoj stvari. Ja sam zamišljao, da će se u ovome momentu osetiti poriv cele nacije, da će cela nacija od jednog kraja do drugog osetiti se povezana i okupiti se, da primi ovaj udarac, pa makar da i bez naše krivnje, i neodvisno od nas.

Ja sam zamišljao, da će u dvadesetogodišnjici ujedinjenja — jer mi ove godine slavimo dvadesetogodišnjicu našeg ujedinjenja i oslobođenja — ja sam zamišljao, gospodo, da će u dvadesetogodišnjici našeg ujedinjenja i oslobođenja i Skupština i Senat i sve stranke, od Gospodina Stojadinovića do g. Mačeka, od g. Živkovića do g. Davidovića, da ćemo se svi mi naći skupa u

jednom poletu i novoj snazi na novom radu za naciju; u ovome momentu kad osetimo — kažem opet pa i bez naše krivnje — kad osetimo dve jake, napredne i velike nacije na našim granicama, kad vidimo dva carstva koja se stvaraju. Mesto toga vodi se jedna sitna, mala, partizanska politika sa malim sitnim ljudima.

Ne mogu da budem zadovoljan sa odgovorom g. Pretsednika vlade. (Odobranje i aplauz na levi, žagor i protesti na desni.)

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Reč ima Gospodin Pretsednik vlade.

**Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan M. Stojadinović:** Gospodo senatori, ton i završetak govora g. senatora Anđelinovića bi me odista razrešio obaveza, da se osvrćem na ovaj govor. Ali, gospodo, ne zbog predgovornika, nego zbog vas i ovoga visokog Doma, zbog vas koji ste ga slušali, da ne biste ostali pod tim neistinitim i nevernim pretstavljanjem činjenica, ja želim, da se samo sa nekoliko reči obazrem na dve tri najkrupnije stvari.

Ja znam, gospodo, da opozicija po pravilu svuda krivi Vladu za sve, i kad sunce sija i kad kiša pada, i kad je rđavo vreme i kad je lepo vreme. Vlada je kriva za sve. Ali, nisam nikada čuo, niti video jednoga bivšeg ministra na strani, koji bi trebao da poznaje diplomatsku istoriju Evrope poslednjih godina, da će kriviti jugoslovensku Vladu javno, što se Društvo naroda nalazi danas u krizi. (Živo odobranje i aplauz na desni.)

Ako ima, gospodo, nekoga, ko je bio veran član toga istoga Društva naroda, ako ima, gospodo, koga u Evropi, ko je poslušno izvršivao odluke Zenevske institucije, to je baš bila Jugoslavija. Da vas potsetim samo na sankcije protiv Italije, gde smo mi, ni krivi ni dužni, plaćati ekonomski ovaj spor, bez ikakve naše krivice, da bismo otkupili reč, koju smo dali, kad smo pristali, da budemo članovi Lige naroda.

Mi smo našu reč otkupili, i to nas je skupo koštalo, ali niko ni tada, ni ranije, ni sada nije se u Evropi usudio, da izgovori ove reči, koje je izgovorio g. Anđelinović, da je Vlada Kraljevine Jugoslavije kriva, što se ta institucija — Društvo naroda — nalazi u krizi. (Odobranje i aplauz na desni. — **Dr. Grga Anđelinović:** Nisam tako kazao!) Vi ste kazali, da smo mi bili krivi!

Liga naroda je postala ugovorom o miru po predlogu Severo-Američkih država. I prva država, koja nije ušla u Ligu naroda, bile su te iste Severo-Američke države. Početak krize već je bio tu. Pa je posle istupila druga velika sila Japan, pa je istupila Nemačka, pa je istupila i četvrta velika sila Italija.

Četiri velike sile su istupile, ne po našem predlogu, ne po našoj želji, ni po našoj saradnji, nego po oceni sopstvenih interesa, u koje mi nismo dužni, niti imamo pravo da se mešamo.

Otuda je nastala kriza Društva naroda, a ne krivicom Jugoslavije, najmanje krivicom Vlade dr. Stojadinovića, nego usled razvoja međunarodnih događaja, koji su naveli najveće nacije sveta i najveće sile sveta da se povuku iz te iste Zenevske institucije.

Sad vidimo, gospodo, pokret u severnim malim državama, i kod Belgije, i u Skandinaviji, i kod Poljaka, i kod same Švajcarske, gde sedi to Društvo naroda, da se oni pribojavaju toga Društva naroda, da ne plate ceh tamo, gde se velike sile spore između

sebe. Kad tako stoji stvar, onda je i kolektivna bezbednost došla u pitanje, jer kolektivna bezbednost znači: svi za jednog, a jedan za sve!

Kada je stvarano Društvo naroda govorilo se: Vama malim narodima ne treba vojska! Mi ćemo vas braniti, i ako vas neko napadne, svi ćemo skočiti da vas branimo! Tako su govorili Brijan, Lojd Džordž, Klemanso i najveći državnici onoga momenta, koji su krojili kartu Evrope i koji su krojili ove mirovne ugovore.

Teško nama, da smo u te reči slepo poverovali! Da nismo imali svoju snagu i svoju vojsku, koju smo spremali ranije, i danas i sutra, i mi bismo bili, gospodo, uspavani kao i drugi, koji su verovali u tu bezbednost, i možda bismo doživeli istorijsku sudbinu Španije, Kine i Abisinije!

Gospodo, ja moram da se ogradim od tih grešaka i krivica.

Gospodin kolega zna, da ja nisam od onih, koji beže od odgovornosti, ali odista za krizu Društva naroda — neka izvini g. kolega, — ja ne mogu da primim nikakvu odgovornost. (Živo odobravanje na desnici).

Govoreći o Maloj antanti, g. kolega kaže: Zašto ne idete van onoga, što je napisano i potpisano? Mala antanta postala je 1920 godine. 18 godina postoji Mala antanta, postoji savez između Čehoslovačke, Rumunije i naše države. Za tih 18 godina bilo je mnogo vlada, — ja ne znam tačno statistiku, koja je vlada moja po redu za ovih 18 godina, — ali nijedna od ovih vlada pre mene i pre nas nije smatrala za oportuno, ni za mudro, ni za pametno da proširi delokrug obaveza za našu državu van onoga, što su prvi tvorci Male Antante na sebe primili (Odobravanje na desnici).

To nisu radili ni oni, to nismo radili ni mi, i ja, gospodo, nisam mogao da predložim vama da proširimo one obaveze, koje već u tom pogledu postoje.

Jedna je stvar, zbog čega Mala Antanta postoji, — Madarska, o kojoj je g. kolega govorio, a druga je stvar, zbog koje je Mala Antanta stvorena: to je bilo pitanje restauracije Habsburške Monarhije, protiv koje su ove tri saveznice uvek bile. Mi smo sticajem okolnosti sada likvidirali i svaku mogućnost restauracije Habsburške Monarhije. To je jedna od tačaka ugovora država Male Antante.

Ja sam ovde nekoliko činjenica rekao, i moja prva izjava bila je bazirana na zvaničnim dokumentima Ministarstva spoljnih poslova. Međutim g. kolega na moju argumentaciju je oponirao argumentima Moskovskog radija. Moskovski radio, izgleda, da je dao svetu druga obaveštenja, da je dao obaveštenja kako će se ponovo ostvariti Londonski pakt, po kome — kao što znate — polovina Dalmacije treba da pripadne Italiji.

Gospodo, ja neću da ulazim i uopšte da pobijam takve verzije, ali odista mogu duboko da žalim, da kad Pretsednik Vlade i Ministar spoljnih poslova Kraljevine Jugoslavije i član ovoda Doma smatra za svoju dužnost, da odmah na prvoj sednici odgovori na jedno ozbiljno pitanje, na ozbiljan način, na osnovu dokumenata Ministarstva spoljnih poslova, da se tome Pretsedniku Vlade i tome Ministru spoljnih poslova oponira sa argumentima Moskovskog radija! (Burno odobravanje i aplauz na desnici).

**Dr. Grga Andelinović:** Molim za reč.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Ja Vam ne mogu dati reč, jer u smislu Poslovnika u ovom slučaju ovde nema debate.

**Dr. Grga Andelinović:** Molim za reč radi ličnog objašnjenja.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Ja Vam ne mogu dati reč za lično objašnjenje, jer nema povoda za to.

**Dr. Grga Andelinović:** Ja tražim reč radi ličnog objašnjenja.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Ne mogu Vam dati reč. Ja žalim, ali u tome pogledu Poslovnik je imperativan. Imate prilike da odgovorite u budžet-skoj debati. Imperativan je propis Poslovnika!

Sad, gospodo, prelazimo na dnevni red. Na dnevnom redu je pretres izveštaja Odbora o predlogu Zakona o osnivanju novih okružnih i sreskih sudova. Molim odborskog izvestioca g. Cukavca da izvoli pročitati odborski izveštaj.

**Izvestilac Miloš Cukavac (čita):**

Beograd, 25 februara 1938 god.

SENATU KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

Beograd

Naročiti odbor Senata za proučavanje predloga Zakona o osnivanju novih okružnih i sreskih sudova na svojoj sednici svestrano je proučio poslato mu zakonski predlog, te saobrazno aktu Senata Br. 676 od 22 februara 1938 godine, podnosi ovaj

#### IZVEŠTAJ

Osnivanjem ovih novih okružnih i sreskih sudova ide se očito za tim, da se izvesan broj već postojećih okružnih i sreskih sudova rastereti, da bi se smanjenjem poslova omogućilo respektivnim sudovima brže i uspešnije poslovanje.

Ovim se išlo i za tim, da se smanjenjem teritorije sudova omogući narodu jači pristup da sto jeftinije i brže dođe do svoje pravde. Zbog toga ovaj Zakon treba pozdraviti kao dobar i koristan, po pravosuđe i opšte narodne interese.

Dostavljajući Senatu ovaj svoj izveštaj, Odboru je čast umoliti ga da isti primi u redakciji kako ga je i Narodna skupština usvojila, s molbom da se ustanovi još Apelacioni sud u Osijeku, Nišu i Banja Luci i Okružni sud u Petrovcu na Mlavi.

Pored toga, Odboru je čast umoliti da se jednom reši i pitanje jedinstvene kasacije, kako bi jednom bilo stalnosti i jednoobraznosti u pravosuđu, a pored toga što bi se državna kasa rasteretila nepotrebnih izdataka.

Za svoga izvestioca Odbor je odredio senatora g. Miloša Cukavca.

Sekretar,  
**M. Cukavac, s. r.**

Pretsednik Odbora,  
**D. Đerić, s. r.**

Članovi:

**Rad. M. Dunić, s. r.**

**Dr. Krulj, s. r.**

**Mih. Lukarević, s. r.**

**K. Radovanović, s. r.**

**Asim Alibegović, s. r.**

**Joca M. Selić, s. r.**

**S. Paunović, s. r.**

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Gospodo, čuli ste izveštaj Odbora. Otvaram načelni pretpret o ovom zakonskom predlogu. Reč ima g. Ministar pravde.

**Ministar pravde Milan Simonović:** Gospodo senatori, povodom ovog zakonskog predloga smatram za potrebno da vam dam izvesna objašnjenja. Kao što vam je poznato, mi smo u novu državu posle oslobođenja i ujedinjenja ušli sa raznolikim zakonodavstvima. Bilo je nekih šest raznolikih pravnih područja i bila je nesumnjivo potreba da se izvrši unifikacija celokupnog sudskog zakonodavstva. Tome se radu odista posle oslobođenja ubrzo pristupilo, i, hvala Bogu, on je uglavnom već priveden kraju. Izjednačenjem sudskog zakonodavstva razume se da se pojavila potreba i za novim ujednačenjem i same organizacije sudova. 1929 godine, marta meseca, donet je zakon o novim redovnim sudovima, u koje dolazi Kasacioni sud sa odeljenjima u Beogradu, Novom Sadu, dva u Zagrebu, Sarajevu i Podgorici; osam apelacionih sudova, jedan Trgovački sud u Beogradu, sa 69 okružnih sudova i 371 sreskim sudom. Ova nova organizacija sudova koja je u tesnoj vezi sa novim postupcima, građanskim, krivičnim i vanparničnim postupkom, sprovodila se ukoliko su ti postupci stupali na snagu. Ovim zakonskim projektom želi se da se izvrši izvesna popuna. Mi smo, stvarajući ove nove okružne i sreske sudove, stvorili jednu ovakvu situaciju. Ukinuti su bili mnogi prvostepeni sudovi, prvo kod nas na području bivše Kraljevine Srbije. Stvoreni su veći okružni sudovi a stvoreni su i sreski sudovi ne za sve administrativne srezove, nego vrlo često za dva sreza. Sem toga novo zakonodavstvo stvorilo je i nove i mnogobrojne sudske poslove, tako da se za ovo kratko vreme od nove organizacije i od uvođenja u život novog sudskog zakonodavstva već kod mnogih sudova pojavila velika pretrpanost u poslovima, a usled toga i zastoje, pa i opravdane žalbe.

Svemu tome moralo se tražiti leka. Ovaj zakonski projekat podnet je radi ove svrhe: Prvo, povećanjem broja okružnih i sreskih sudova rasteretiće se u mnogome mnogi dosadani okružni i sreski sudovi, te će se, prema tome, ubrzati i svršavanje samih poslova. A što je još glavnije: kod naroda je vazda postojala, a i danas postoji težnja da mu sudovi budu što bliži. Prema tome, ovim zakonskim predlogom izlazi se na susret i toj potpuno shvatljivoj i razumljivoj želji naroda. Sem toga, mnogi gradovi, naročito u predratnoj Kraljevini Srbiji, imali su prvostepene sudove, koji su po stvarnoj svojoj nadležnosti imali skoro istu kompetenciju koju imaju danas okružni sudovi; pa se kod tih gradova pojavilo opravdano nezadovoljstvo, jer je ova nova organizacija, ukidanjem tih sudova u pojedinim mestima, zadirala osetno u vitalne interese tih gradova, zbog čega se, pored drugih opravdanih razloga, i o toj želji moralo voditi računa. Mogu da vam napomenem, gospodo, još i ovo: da je ta želja za stvaranjem češćih okružnih i sreskih sudova jednaka skoro u svima krajevima naše države. Ona se nije pojavila samo kod nas u predratnoj Kraljevini Srbiji; ona se u vrlo velikoj meri pojavila naročito u Slavoniji, Sremu, u Bosni i po Vojvodini, i to jednovremeno, tako da nema malo većeg mesta u Slavoniji koje nije tražilo da dobije okružni sud, a i mnoga manja mesta su to tražila, kao n.pr. Podravska Slatina, Daruvar, Virovitica, Slavonski Brod. Mi nismo mogli da se u jednoj budžetskoj godini svima tim razumljivim i u velikoj meri opravdanim željama odazovemo, jer moramo raču-

nati sa finansijskim mogućnostima. Ovaj zakonski projekat pokazuje jedan veliki napredak u tom pravcu da se tim željama izade u susret, i ja mislim da ako se nastavi ovim ili približnim tempom, za 2—3 naredne budžetske godine, mi ćemo u punoj meri svima tim željama izaći u susret. Time će se zadovoljiti potreba za bliskim i češćim sudovima, a, prema tome, biće postignuto i to da naši okružni i sreski sudovi ne budu pretrpani poslovima.

Stoga molim Senat da ovaj zakonski projekat izvoli prihvatiti. (Aplauz i živo odobravanje).

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Reč ima senator g. dr. Josip Nemeč.

**Dr. Josip Nemeč:** Gospodo senatori, pravda, da bi udovoljila svima zahtevima koji se na nju stavljaju, treba da bude brza, treba da bude pristupačna i da bude jeftina. Da bude brza, treba da budu sudovi snabdeveni dovoljnim brojem sudija. Da bude pristupačna, potrebno je da sudovi ne budu na prevelikim delovima teritorije; a da bude jeftina, treba da takse i sve što je s tim u vezi ne budu previsoke. Prvom zahtevu da bude dovoljno sudija još uvek nije udovoljeno, jer mi zaista nemamo onoliko sudija koliko bi bilo potrebno, da se mogu brzo svršavati svi poslovi koji dolaze pred sudove. I onom zahtevu da sudovi budu pristupačni nije još dovoljno udovoljeno, barem ne posvuda, kako bi to trebalo. A što se tiče jeftinoće, to se pobrinuo novi budžet da pravda poskupi, mesto da pojeftini, o čemu ćemo imati prilike da govorimo prilikom rasprave o budžetu.

Ovim predlogom Zakona o sudovima nije se postupalo onako kako bi to trebalo da se postupa. Nije se naime imalo pred očima stvarna potreba pojedinih krajeva, nije se jednakim okom gledalo na sve delove naše Otadžbine, nego se davalo prvenstvo nekim delovima, dok se zapostavljalo ostale. Da je to tačno, gospodo senatori, dozvolite da vam predočim statističke podatke i onda izvolite sami sebi stvoriti sud. Po statistici od 1931 godine imade: 1) na području Apelacionog suda Beograd sa okruglo 45.000 km<sup>2</sup> površine i sa 2.500.000 stanovnika 15 okružnih sudova, što znači na svakih 3.000 km<sup>2</sup> površine i na svakih 166.666 stanovnika po jedan okružni sud. Po ovoj ovde predloženoj zakonskoj osnovi imade ovo područje Apelacionog suda Beograd dobiti još 6 novih okružnih sudova, prema čemu će imati svega 21 okružni sud, što znači na svakih 2.143 km<sup>2</sup> površine odnosno na svakih 119.000 stanovnika po jedan okružni sud; 2) Na području Apelacionog suda Zagreb sa okruglo 43.000 km<sup>2</sup> površine i sa okruglo 3.100.000 stanovnika 10 okružnih sudova, što znači na svakih 4.300 km<sup>2</sup> površine odnosno na svakih 310.000 stanovnika po jedan okružni sud. Po predloženoj zakonskoj osnovi imade ovo područje Apelacionog suda Zagreb dobiti još jedan, slovima jedan okružni sud, prema čemu će imati svega 11 okružnih sudova, što znači na svakih 3.999 km<sup>2</sup> površine, odnosno na svakih 281.818 stanovnika po jedan okružni sud; 3) Na području Apelacionog suda Sarajevo sa okruglo 52.000 km<sup>2</sup> površine i sa okruglo 2 miliona stanovnika 6 okružnih sudova, što znači na svakih 8.666 km<sup>2</sup> površine odnosno na svakih 333.333 stanovnika po jedan okružni sud. Po predloženoj zakonskoj osnovi imade ovo područje Apelacionog suda Sarajevo dobiti još jedan, slovima jedan okružni sud prema čemu će imati svega 7 okružnih sudova, što znači na svakih 7.428 km<sup>2</sup> površine odnosno na svakih 285.714 stanovnika po jedan okružni sud; 4)

Na području Apelacionog suda Skoplje, sa okruglo 48.000 km<sup>2</sup> površine i na okruglo 2 miliona stanovnika, postoje 22 okružna suda, što znači na svakih 2181 km<sup>2</sup> površine, odnosno na svakih 90.909 stanovnika po jedan okružni sud.

A sada, gospodo senatori, dozvolite da povučem uporedbu da vam bude preglednija razlika između pojedinih opsega sudova. Apelacioni sudovi imaju po jedan okružni sud: Beograd, na svakih 2143 km<sup>2</sup> odnosno na svakih 119.000 stanovnika, — svega 21; Zagreb, na svakih 3.909 km<sup>2</sup> odnosno na svakih 281.818 stanovnika, — svega 11; Sarajevo na svakih 7.428 km<sup>2</sup>, odnosno na svakih 285.714 stanovnika — svega 7; Skoplje na svakih 2.181 km<sup>2</sup>, odnosno na svakih 90.909 stanovnika — svega 22.

Dakle, vidite, gospodo senatori, da znači da Apelacioni sud u Zagrebu dobiva tri puta manje nego što dobiva Apelacioni sud u Beogradu po broju stanovništva. (Glas: Kakav je saobraćaj?) Izvolite pripodobiti saobraćaj kod Apelacionog suda u Beogradu. Svakih 10 minuta doći ćete železnicom u novi okružni sud, dok je u Zagrebu to sasvim drukčije.

Pojedini okružni sudovi imaju podređenih sreskih sudova i to: Valjevo 4, Vranje 4, Zaječar 3, Kragujevac 4, Leskovac 3, Negotin 4, Pirot 4, Smederevo 3, Požarevac 7, Kuršumlija 2, Bitolj 2, Veles 2, Kosovska Mitrovica 2, Kumanovo 4, Novi Pazar 2, Ohrid 3, Peć 2, Prizren 2, Prilep 3, Priština 3, Skoplje 1, Strumica 4, Tetovo 2, Štip 2, Prijepolje 4, Berane 3, Nikšić 2, Podgorica 3, Cetinje 2.

A sada izvolite slušati kod Apelacionog suda u Zagrebu: Bjelovar 8, Gospić 9, Mitrovica 8, Ogulin 4, Sušak 8, Osijek 9, Petrinja 6, Požega 6, Varaždin 10, Zagreb 10. (Glas na desnici: Pročitajte za Sarajevo, gde ih ima po 12.) Nisam imao vremena. Ja sam ovde naveo što sam govorio samo zato da se vidi kako se za pojedine krajeve radi. Ja mislim da bi trebalo jednako postupati u svim krajevima, a ne da se pojedini krajevi pogoduju.

Varaždinski okrug sa svojih 10 sreskih sudova i sa 430.411 stanovnika ne može da dobije novi okružni sud u Krapini, koji je tražio, a jednako ne može da ga dobije ni Slavonski Brod, čiji srez broji 67.000 stanovnika, ali zato može da dobije okružni sud Kolašin, čiji srez broji svega 16.000 stanovnika.

Ja sam ovo, gospodo senatori, iznio s tom nametom da bi Kraljevska vlada ovo uzela u vid i da bi prema obećanju Gospodina Ministra pravde nastojala u budućim budžetskim godinama omogućiti pomnožanje pojedinih sudova u pojedinim teritorijama, tako da ono bude zaista posvuda jednako pristupačno onima koji pravdu traže.

U vezi sa proučavanjem ovoga zakonskog predloga donesen je jednoglasni zaključak i mi sa strane opozicije prihvatili smo taj predlog, jer smo videli da je i to jedan korak napred da je i to jedna pomoć narodu, a na inicijativu našu primljen je u izveštaju i apel na g. Ministra pravde koji je on usvojio, a taj je, da bi se pomoglo narodu i da bi se osnovali sudovi tamo gde je neophodna potreba, a to bi bio apelacioni sud Osijek, Niš i Banja Luka i prema izjavi g. Ministra pravde držali smo da će tome biti udovoljeno.

No, kako vidimo iz amandmana udovoljeno je samo u toliko, što se dobiva Apelacioni sud za Osijek i to tek u novoj budžetskoj godini. Ali je ostalo nerešeno pitanje apelacionih sudova u Nišu i Banja Luci. U tim krajevima područja su tako velika i toliko teško pristupačna, da je bezuslovno potrebno da se

što prije onom svetu pomogne osnivanjem apelacionih sudova u Nišu i Banja Luci, pa sam ja slobodan iz ovog mjesta apelirati na g. Ministra pravde da bi to izvoleo imati u vidu i što pre moguće da se to reši.

Od okružnih sudova da bi se po mogućnosti udovoljilo zahtevu podele okružnog suda u Varaždinu, da dobije još jedan okružni sud u Krapini i osim toga da se osnuje još jedan okružni sud u Petrovcu na Mlavi. Kad bi se to provelo, onda bi se, gospodo, prilično udovoljilo potrebama naroda i onda bi se moglo reći da je Kraljevska vlada svom pozivu i svojim zahtjevima udovoljila. Ovde neka mi je dozvoljeno da zamolim g. Ministra pravde da bi pospešio pitanje uređenja i našeg Kasacionog suda. To pitanje vuče se već mnogo i mnogo godina i nikako da se riješi. Za jedinstveno rešavanje pravnih pitanja naročito je potrebno da imademo jedan kasacioni sud, jer to vidimo da je i po drugim državama i da to daje najbolje rezultate. Kod nas je bilo po Vidovdanskom ustavu rešeno to pitanje. Predvidelo se da se osniva kasacioni sud za čitavu državu u Zagrebu, da bude analogno kao što je bilo i u nemačkom carstvu i neka ne bi bio u središtu države, ali još uvek nije došlo do toga, da se to pitanje privede djelu.

Ja bih molio g. Ministra, neka bi izvoleo tom pitanju posvetiti punu pažnju, s obzirom na to što se tim zakonskim predlogom ipak daje neko poboljšanje, a ja sa svojim drugovima glasaću za ovaj predlog.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Reč ima g. Ministar pravde.

**Ministar pravde Milan Simonović:** Gospodo senatori, posle govora g. senatora Nemeca, ja ne bih imao mnogo šta da kažem, ali ga samo molim, i zbog toga sam se javio za reč, da veruje da smo se, u koliko je to bilo moguće, rukovodili ne nekom pristrasnošću pri određivanju ovih novih okružnih sudova ili nekom predilekcijom prema izvesnoj gospodi poslanicima i senatorima, nego samo time, što je u Srbiji, kako sam već napomenuo, bilo u mnogim mestima prvostepenih sudova koji su novom organizacijom sudova ostali bez okružnih sudova. Jedan primer citirao je i sam g. senator Nemeč. Tako u Požarevačkom okrugu postoje tri suda, osim u Požarevcu, još i u Petrovcu i Velikom Gradštu.

I ova Kraljevska vlada ovim zakonskim projektom vraća to. A ostali krajevi, u njima je situacija sledeća: oni su bili naviknuti na to: to je bila naime organizacija koja je bila u krajevima s one strane Save i Dunava takva, da su tamo okružni sudovi bili veliki i zato su oni bili — kako već rekoh — i navikli na takve okružne sudove.

Drugo: mi moramo pri rešavanju toga pitanja imati na umu i saobraćajne i geografske prilike. Želje ove iz tih novih krajeva — a ja imam ovde u torbi sve ove molbe, i njih može g. Nemeč da vidi — sve ove njihove molbe pojavile su se tek kad je ovaj zakonski projekat došao na pretres u Odbor Narodne skupštine. Onda je moje Ministarstvo bilo preplavljeno tim novim molbama. Ja sam već kazao, da ova Vlada nije mogla sve ovo da sprovede i učini u toku ove budžetske godine. Ona uvodi sada 11 novih okružnih sudova i 21 sreski sud.

Kao što sam već gospodinu Nemecu rekao, u Finansijskom zakonu obezbedio sam putem amandmana i uvođenje Apelacionog suda u Osijeku. Tražiti veće napore no što ih je učinila u tom posledu Kr. vlada, nije moguće. Iz ovoga se vidi, da se Kr.



vlada stara da se toj želji naroda odazove i da narod ima sudove što bliže. (Odobranje na desnici).

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Gospodo senatori, pošto nema daljnjih govornika, zaključujem debatu i prelazimo na glasanje. Glasace se o prihvatu ovog zakonskog predloga u načelu. Ona gospoda senatori koji su za to da se ovaj zakonski predlog primi, glasace sa „za“, a koji su protiv, glasace sa „protiv“. Molim gospodina sekretara da izvrši prozivku.

**Sekretar Kamenko Božić** proziva g. g. senatore i oni su glasali ovako:

Aleksić Jovan — za  
 Alibegović Asim — za  
 Anđelinović dr. B. Grgur — odsutan  
 Anić Lazar — odsutan  
 Bogavac Petar — za  
 Božić Kamenko — za  
 Budišin Steva — za  
 Vidaković Antun — za  
 Vojnović dr. Lujo — za  
 Vranić Ivo — odsutan  
 Vrbanić dr. Milan — odsutan  
 Vujić Pavle — za  
 Vukotić Đuro — za  
 Gavrilović dr. Bogdan — za  
 Glušac dr. Vaso — za  
 Grasl dr. Georg — za  
 Gregorin dr. Gustav — odsutan  
 Dunić Radoslav — odsutan  
 Đerić Dušan — za  
 Đorđević Dragoslav — za  
 Đuretek Vid — za  
 Živanović Jeremija — za  
 Zaharić Čedomir — za  
 Zec dr. Petar — za  
 Zlatko Muhamed — za  
 Ivanišević don Frano — za  
 Janković Stevan — za  
 Jeličić Boža — odsutan  
 Joksimović Ugrin — za  
 Karamehmedović dr. Hamdija — odsutan  
 Korošec dr. Anton — odsutan  
 Kotur dr. Đura — za  
 Kramer dr. Albert — odsutan  
 Krstić Serafim — za  
 Krulj dr. Uroš — za  
 Kujundžić Andra — za  
 Kujundžić Bogoljub — odsutan  
 Letica Dušan — za  
 Lukarević Mihajlo — za  
 Marjanović Milan — odsutan  
 Marušić dr. Drago — za  
 Mihalović Antun — za  
 Mihaldžić Stevan — za  
 Miškulin dr. Mile — za  
 Nemeć dr. Josip — za  
 Novaković Dušan — odsutan  
 Paunović Svetislav — za  
 Petrović Dobrosav — odsutan  
 Pucelj Ivan — za  
 Radovanović Krsta — za  
 Radulović Marko — odsutan  
 Selić Joca — za  
 Simonović Milan — za  
 Smodej Fran — za  
 Spasojević Janko — za

Spaho dr. Mehmed — odsutan  
 Stanković Svetozar — za  
 Stevčić dr. Dušan — za  
 Stefanović dr. Živadin — za  
 Stojadinović dr. Milan — za  
 Trifković Dušan — za  
 Ulmanski dr. Savo — odsutan  
 Hasanović Uzeir — za  
 Hadži-Ristić Spira — za  
 Hrasnica dr. Halidbeg — za  
 Canjuga Vatroslav — za  
 Cvetković Jordan — za  
 Cukavac Miloš — za  
 Džaković Milovan — odsutan  
 Šaubah dr. Fran — za  
 Šola Atanasije — odsutan

#### Posle glasanja

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Gospodo senatori, izvolite čuti rezultat glasanja. Glasalo je svega 52 g. g. senatora i svi su glasali „za“. Prema tome objavljujem da je predlog Zakona o osnivanju novih okružnih i sreskih sudova u načelu primljen jednoglasno.

Prelazimo sada na pretres zakonskog predloga u pojedinostima. Pošto nema prijavljenih govornika pristupamo odmah glasanju. Glasace se po paragrafima sedenjem i ustajanjem. Gospoda senatori koji su za to da se prihvati dotični paragraf, sedeće, a ona gospoda senatori koji su protiv toga, ustaće. Molim g. izvestioca da izvoli pročitati § 1.

**Izvestilac Miloš Cukavac** pročita naslov i § 1 zakonskog predloga.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Prima li Senat § 1? (Prima.) Objavljujem da je § 1 primljen. Izvolite čuti § 1a.

**Izvestilac Miloš Cukavac** pročita § 1a.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Prima li Senat § 1a? (Prima.) Objavljujem da je § 1a primljen. Izvolite pročitati § 2.

**Izvestilac Miloš Cukavac** pročita § 2.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Prima li Senat § 2? (Prima.) Objavljujem da je § 2 primljen. Izvolite čuti § 2a.

**Izvestilac Miloš Cukavac** pročita § 2a.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Prima li Senat § 2a? (Prima.) Objavljujem da je § 2a primljen. Izvolite čitati dalje.

**Izvestilac Miloš Cukavac** pročita § 3.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Prima li Senat § 3? (Prima.) Objavljujem da je § 3 primljen. Izvolite čuti § 4.

**Izvestilac Miloš Cukavac** pročita § 4.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Prima li Senat § 4? (Prima.) Objavljujem da je § 4 primljen. Izvolite pročitati § 5.

**Izvestilac Miloš Cukavac** pročita § 5.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Prima li Senat § 5? (Prima.) Objavljujem da je § 5 primljen. Izvolite pročitati § 6.

**Izvestilac Miloš Cukavac** pročita § 6.

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Prima li Senat § 6? (Prima.) Objavljujem da je § 6 primljen.

Prema tome, gospodo, objavljujem da je zakonski predlog o osnivanju novih okružnih i sreskih sudova primljen i u pojedinostima jednoglasno. Sada

prelazimo na konačno glasanje o ovom zakonskom predlogu u celini. Glasace se poimenično. Sva gospoda senatori koja su za to da se ovaj zakonski predlog konačno i u celini prihvati, glasace sa „za“, a ona gospoda senatori koji su protiv toga, glasace sa „protiv“. Molim g. sekretara da izvoli izvršiti prozivku.

**Sekretar Kamenko Božić** proziva gospodu senatore, koji su glasali ovako:

Aleksić Jovan — za  
 Alibegović Asim — za  
 Andelinović dr. B. Grgur — odsutan  
 Anić Lazar — odsutan  
 Bogavac Petar — za  
 Božić Kamenko — za  
 Budišin Steva — za  
 Vidaković Antun — za  
 Vojnović dr. Lujo — za  
 Vranić Ivo — odsutan  
 Vrbanić dr. Milan — odsutan  
 Vujić Pavle — za  
 Vukotić Đuro — za  
 Gavrilović dr. Bogdan — za  
 Glušac dr. Vaso — za  
 Grasl dr. Georg — za  
 Gregorin dr. Gustav — odsutan  
 Dunić Radoslav — odsutan  
 Đerić Dušan — za  
 Đorđević Dragoslav — za  
 Đuretek Vid — za  
 Živanović Jeremija — za  
 Zaharić Čedomir — za  
 Zec dr. Petar — za  
 Zlatko Muhamed — za  
 Ivanišević don Frano — za  
 Janković Stevan — za  
 Jeličić Boža — odsutan  
 Joksimović Ugřin — za  
 Karamehmedović dr. Hamdija — odsutan  
 Korošec dr. Anton — odsutan  
 Kotur dr. Đura — za  
 Kramer dr. Albert — odsutan  
 Krstić Serafim — za  
 Krulj dr. Uroš — za  
 Kujundžić Andra — za  
 Kujundžić Bogoljub — odsutan  
 Letica Dušan — za  
 Lukarević Mihajlo — za  
 Marjanović Milan — odsutan  
 Marušić dr. Drago — za  
 Mihalović Antun — za  
 Mihalđžić Stevan — za  
 Miškulin dr. Mile — za  
 Nemeć dr. Josip — za  
 Novaković Dušan — odsutan

Paunović Svetislav — za  
 Petrović Dobrosav — odsutan  
 Pucelj Ivan — za  
 Radovanović Krsta — za  
 Radulović Marko — odsutan  
 Selić Joca — za  
 Simonović Milan — za  
 Smodej Fran — za  
 Spasojević Janko — za  
 Spaho dr. Mehmed — odsutan  
 Stanković Svetozar — za  
 Stevčić dr. Dušan — za  
 Stefanović dr. Živadin — za  
 Stojadinović dr. Milan — za  
 Trifković Dušan — za  
 Ulmanski dr. Savo — odsutan  
 Hasanović Uzeir — za  
 Hadži-Ristić Spira — za  
 Hrasnica dr. Halidbeg — za  
 Canjuga Vatroslav — za  
 Cvetković Jordan — za  
 Cukavac Miloš — za  
 Džaković Milovan — odsutan  
 Šaubah dr. Fran — za  
 Šola Atanasije — odsutan

#### Posle glasanja

**Pretsednik dr. Želimir Mažuranić:** Izvolite čuti, gospodo senatori, rezultat glasanja. Glasalo je ukupno 52 gospode senatora i svi su glasali „za“. Prema tome objavljujem da je Senat jednoglasno primio konačno i u celini predlog Zakona o osnivanju novih okružnih i sreskih sudova.

Gospodo senatori, time je dnevni red današnje sednice iscrpen. Pre nego što završimo, čast mi je saopštiti vam, da sam sa šefovima grupa postigao sporazum, da se obave dopunski izbori Odbora koji su ostali krnji. Ja bih sa vašim pristankom, u smislu toga sporazuma, zaključio današnju sednicu, a iduću zakazao za danas, u 18.45 časova, s ovim dnevnim redom:

- 1) Izbor 5 članova i 3 zamenika u Verifikacioni odbor;
- 2) Izbor 3 člana i 5 zamenika u Administrativni odbor;
- 3) Izbor 2 člana i 3 zamenika u Imunitetski odbor;
- 4) Izbor 5 članova i 2 zamenika u Odbor za molbe i žalbe, i
- 5) Izbor 5 članova i 5 zamenika u Finansijski odbor.

Prima li Senat ovaj dnevni red? (Prima.) Objavljujem da je Senat prihvatio predloženi dnevni red i time zaključujem sednicu.

Sednica je zaključena u 18.15 časova.